

Studenten onderschatten gevaar op femicide

Vooraf hoogopgeleide vrouwen zien de risico's vaak niet, blijkt uit de eerste resultaten van de Femicide Monitor. 'Ze denken: dit overkomt mij niet'

5

Discriminatie Vanaf de jaren zestig doen Nederlanders alsof racisme niet bestaat, aldus jurist Alison Fischer die promoveert op het overheidsbeleid. 'Die houding was heel paternalistisch: we gaan zorgen dat jullie, die hier eigenlijk niet horen, op ons gaan lijken'

6

Debuut Cees van den Boom schreef roman over een weggelopen tiener

8

10

Vredesprofeet Zelfs na de bom bleef Takashi Nagai hoopvol

Ben Telders krijgt gedenksteen in Bergen-Belsen

Rector magnificus Hester Bijl heeft vrijdag een gedenksteen met bronzen plaquette onthuld voor professor Benjamin Telders bij de herdenkingsplaats Bergen-Belsen in Duitsland.

DOOR MARK REID

Universiteiten vrezen extra bezuiniging van 25 miljoen

Bovenop de huidige bezuinigingen op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, komt er nog een extra bezuiniging van 25 miljoen euro bij. Dat stellen financieel experts van Universiteiten van Nederland (UNL) op basis van de Onderwijsbegroting.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Het afgelopen jaar kreeg het hoger onderwijs al te maken met forse bezuinigingen. Die leidden ertoe dat veel universiteiten personeel moeten ontslaan, dat onderzoek wordt gekort en opleidingen verdwijnen. De bezuinigingen lopen op tot 300 miljoen euro per jaar. Maar universiteitskoepel UNL heeft uitgerekend dat daar nog zo'n 25 miljoen euro bijkomt. 'Dat cijfer is niet letterlijk terug te vinden', erkent UNL-woordvoerder Femke van Zijst. 'Het komt er kortgezegd op neer dat het kabinet geld tekort heeft. Het benodigde geld wordt binnengehaald door de loon- en prijsbijstelling onder meer bij het Onderwijsdepartement in te houden. Het is dus gewoon een bezuiniging.' UNL schat dat het om maximaal 25 miljoen

euro gaat voor alle universiteiten samen. 'De Raad van State is hier ook kritisch over', aldus Van Zijst. 'In de Voorjaarsnota zal het exacte bedrag duidelijk worden.' In haar advies over de Miljoenennota 2026 schrijft de Raad van State 'kanttekeningen te plaatsen bij een aantal dekkningsvoorstellen'. Zo kan het 'inhouden van de prijsbijstelling en het niet indexeren van een aantal bedragen voor de inkomstenbelasting, loonbelasting en toeslagen' volgens het adviesorgaan 'mogelijk op gespannen voet staan met de transparantie van de implicaties van overheidsbeleid'. Volgens UNL zakt met deze extra bezuiniging de investering in onderzoek en innovatie richting de twee procent van ons nationaal inkomen, terwijl steeds meer landen drie procent of meer investeren. UNL-voorzitter Caspar van den Berg noemt het 'onbegrijpelijk dat dit kabinet blijft bezuinigen op kennis en innovatie terwijl die juist onmisbaar zijn om ons land veilig, weerbaar en gezond te houden'. Van den Berg stelt dat de overheid juist nu moet investeren in onderwijs. 'Anders is de schade aan de wetenschap en onderwijs onomkeerbaar.'

Tentamen om acht uur 's ochtends vroeg 'is voor niemand goed'

Vanwege ruimtegebrek organiseert de universiteit om acht uur 's ochtends tentamens. Rechten is niet blij met die keuze, al was het maar omdat veel eerstejaars niet in Leiden wonen.

DOOR VINCENT BONGERS

'Tot mijn grote verbijstering is het eerstejaars tentamen inleiding recht om acht uur 's ochtends', zei personeelsraadslid Gelinj Molier (Onafhankelijken) maandag tijdens de faculteitsraadsvergadering van Rechten. 'Ik begrijp dat de faculteit daar zelf niet veel aan kan doen, want het is universitair beleid, maar ik vind het heel ongelukkig.' Hij hield een 'dringend pleidooi' om af te stappen van dat vroege tijdstip. 'Al helemaal voor de eerstejaars in het eerste blok. Dit is niet goed voor het welzijn van studenten en tot op zekere hoogte ook niet voor die van medewerkers. Onze rector heeft bij de opening van het academisch jaar nog een vurig pleidooi gehouden voor het belang van het *well being* van studenten. Als er nou iets niet in het voordeel van het studentenwelzijn is, is dit het wel.' Dat is ook niet goed voor het rendement, verwachtte Molier. 'Heel veel eerstejaars wonen niet in Leiden. Een groot deel woont zelfs verder dan een half uur reizen. Dat betekent heel vroeg vertrekken, als er dan al treinen rijden. Sommigen zullen zelfs een hotelletje moeten zoeken en de avond voor het ten-

tamen naar Leiden moeten komen.' De universiteitsraad heeft al eerder kritiek geleverd op de vroege tentamens. 'Ik ben er ook geen voorstander van', reageerde Niels van de Ven, hoofd onderwijs- en studentzaken van de faculteit. 'We onderschrijven je hartenkreet en delen je zorgen', zei vice-decaan Jan Crijns. 'We gaan echt proberen de grote tentamens zoveel mogelijk weg te houden van acht uur in de ochtend.' 'Het is vorig jaar uit nood geboren', legde Van de Ven uit. 'Er staat zoveel druk op de tentamencapaciteit. Centraal bleek de planning niet meer rond te krijgen zonder tentamens om acht uur. Het streven is om zo min mogelijk gebruik te maken van dit tijdstip.' Crijns: 'Vanwege de ontwikkeling van AI willen ook steeds meer vakken tentamens op locatie doen. De druk neemt ook daardoor toe.' Van de Ven vond het vroege tijdstip 'heel erg lastig' voor studenten en medewerkers. 'Ik wil erover in gesprek met het Universitair Facilitair Bedrijf. We moeten kijken dat eerstejaars tentamens niet om acht uur worden gegeven. Sowieso is het niet handig voor vakken met veel studenten.' In februari 2026 wordt het nieuwe sportcentrum geopend. 'De capaciteit gaat dan van 900 digitale toetsplekken naar 1250. Dat zal de boel iets verlichten, maar het probleem niet helemaal oplossen.' Crijns: 'Indien mogelijk proberen we ook naar meer tentamens van maximaal twee (in plaats van drie,

red.) uur toe te werken. Dan kunnen er meer tentamens op een dag worden geroosterd. Het is echt een complexe puzzel.' Molier maakte zich ook zorgen over het verdwijnen van de facultaire toetssupport. Dat team hielp de docenten en surveillanten als er iets misging. 'Iedereen was daar zeer enthousiast over. Heel ongelukkig als je bijvoorbeeld 's ochtends met studenten staat die niet zijn ingeschreven. Dat is chaos en dan is het fijn dat je hulp krijgt.' Crijns legde vervolgens uit dat de toetssupport blijft bestaan, maar niet langer facultair wordt geregeld. De hele toetsorganisatie gaat namelijk op de schop. Een van de redenen is dat niet ingeschreven studenten dit collegejaar toch de kans krijgen om een tentamen te maken. Die studenten moeten wel 45 minuten wachten voordat ze kunnen beginnen. 'Ingeschreven studenten moeten altijd verzekerd zijn van een plek. Het is een heel ingrijpende operatie om te regelen dat studenten zonder inschrijving toch een kans krijgen. We gaan kijken of er locatie-managers voor niet-inschrijvers kunnen komen. Dan hoeven de examenafnemers daar geen zorg voor te dragen.' De regeling is een pilot voor dit academiejaar waar-toe het college van bestuur pas in juli heeft besloten. 'Onder druk van de universiteitsraad', zei Van de Ven. 'We zijn nu in allerijl aan het rennen om er handen en voeten aan te geven. Ik had het liever anders gezien.'

Personeelsraadslid Lotte Baas (Progressieve Partij): 'Bij goederenrecht komen soms wel driehonderd studenten niet opdagen. Moeten we dan ook 45 minuten wachten om studenten zonder inschrijving toe te laten?' Van de Ven: 'Het is een beetje houtje-touwtje allemaal. Ik kan me voorstellen dat deze studenten al na een half uur een plek krijgen. Maar je wil studenten geen vrijbrief geven om zich niet in te schrijven. Die 45 minuten is ook een stok achter de deur.' 'Onze tentamens zijn gemaakt voor de uren die er voor staan', vond personeelsraadslid Misha Plagis (Onafhankelijken). 'De meeste studenten zitten tot het einde. De kans dat je haalt met 45 minuten minder is vrij klein.' Ze maakte zich ook zorgen over het gebrek aan support, vooral in de ochtend. 'Bij een digitaal tentamen om negen uur konden zo'n 150 studenten opeens niet inloggen, maar bij de IT-afdeling was nog niemand aanwezig. Om acht uur zal dat al helemaal een probleem zijn. En bij een tentamen op papier hadden we te weinig uitgeprinte exemplaren. Toetssupport heeft dat toen voor ons opgelost. Maar wie is er zo vroeg open om te printen? Hoe moeten we dat oplossen? Moet de vakcoördinator dan op de fiets stappen?' Deze voorbeelden laten goed zien hoe ingewikkeld het allemaal is, antwoordde Crijns. 'Het komt inderdaad voor dat iemand dan op de fiets moet springen. Daar willen we vanaf. Het moet professioneler worden, maar daar zijn we nog niet.'

Waarom ik me nooit bezondig aan Miss World-argumenten

Afgelopen week is er in Amerika een ultrarechtse en christelijke influencer en Trump-aanhanger op brute wijze in het openbaar doodgeschoten. Ik moet hier maar bekennen dat ik de man niet kende – ik had nooit van hem gehoord. Nu ken ik waarschijnlijk wel meer mannen niet die Gert-Jan Segers 'dapper' en 'fatsoenlijk' noemt, dus zo gek is dat niet. Sinds dit gebeurd is ben ik al meerdere malen gevraagd om mijn medeleven te uiten en mijn afschuw over de moord uit te spreken – en met mij vele anderen. Met 17.927 moorden door vuurwapens per jaar in de VS heb je een dagtaak aan het uitspreken van je afkeuring over het afslachten van een medemens door een ander medemens met een daarvoor speciaal ontwikkeld, redundant en vooral ook legaal instrument dat in de meeste andere landen juist om die reden voor de gewone burger niet verkrijgbaar is, maar dat is niet waar het om gaat. Waar het wel om gaat? Miss World-argumenten.

Die moet ik even uitleggen. Tot dit jaar aan toe liet ik mijn studenten altijd een essay schrijven. Nu ik mij verslagen weet door ChatGPT doe ik dat niet meer – ik heb het sterke vermoeden dat ik de afgelopen jaren wat onterechte negens heb uitgedeeld. In college legde ik mijn studenten uit wat zo'n essay, door mij liefkozend omschreven als 'het kritische essay', moest zijn en vooral ook wat niet. Niet te langdradig. Niet te bevooroordeeld. Niet te wollig. Niet onlogisch beredeneerd. En ik gaf ze altijd een lijstje met dingen die voor de overtuigde masochist onder hen gegarandeerd tot stevige – sommigen zouden zelfs 'onredelijk strenge' in de mond nemen – puntenaf-trek zouden leiden. Bovenaan het lijstje prijkte het 'Miss World-argument'. Meerdere malen mocht ik in de pijnlijke vele jaren dat ik dit college al geef studenten veroordelen tot het herschrijven van het kritische essay omdat zij zich tegen mijn op hun hart gedrukte aanwijzingen in bezondigd hadden aan een Miss World-argument, te weten: het in volstrekte en volmaakte schijnheiligheid debiteren van een morele waarheid als een koe waarmee

‘De schuld van woke? Opzichtig deugen is nu een eigenschap van extreemrechts’

niemand het oneens kan zijn zonder over te komen als een harteloze verspillen van zuurstof. Een waarde waarvan je mag uitgaan dat iedereen die met je deelt. Een einde aan honger in de wereld, of vrede voor iedereen, het als kwaadaardig benoemen van slavernij: het soort zoute-loze en risicoloze uitspraken dat je hoort debiteren bij schoonheidswedstrijden waar de mooiste miss wordt gekozen. En laten we de *misters* vooral ook niet vergeten, want die zijn tegenwoordig in de meerderheid, kijk maar naar elke willekeurige talkshow op de Nederlandse tv, al gaat het daar overigens uitdrukkelijk niet om schoonheidsprijzen. Voor de rest zie ik weinig verschil met de *pageants* waarmee Trump zich altijd zo vermaakte. Dit is natuurlijk de schuld van woke. Wie begonnen er immers met het moreel deugen opzichtig te etaleren en anderen langs die lat te leggen? Wie vroegen er je uit te spreken tegen racisme, geweld, discriminatie en genocide en deden dat opzichtig zelf ook? Dit is wellicht het grootste zichtbare woke-succes, want net zoals de pvv-ob-sessie met migratie nu ook deel van het dna van de middenpartijen is gaan uitmaken, is het opzichtig deugen een kenmerk van extreemrechts geworden. Opzichtig deugen is de moord op deze influencer vergelijken met de moord op Martin Luther King en dan met licht betraande ogen een in openbaar beleden verwerping van deze moord vragen, wat zeg ik, vorderen. Opzichtig deugen is eisen dat je deze moord, en alleen deze, want geen woede zo krachtig als selectieve woede, publiekelijk te laken. En dit is nog maar het begin, want let wel, we worden helemaal niet gesommeerd een moord te verwerpen, maar om de laakbare daden van een persoon onlaakbaar te verklaren. En dat gaat door totdat je je publiekelijk gedwongen voelt alles moreel te veroordelen wat door Amerikaanse toestanden verleide en verblinde talkshowmisters, pardon, talkshowmasters en hun cheerleaders politiek ongewenst verklaren. De oplettende lezer realiseert zich dat ik nog niets heb afgekeurd in deze column. Dat klopt. Het door mij geliefde en nu al gemiste kritische essay mag dan niet meer zijn, maar ik bezondig me nog steeds niet aan Miss World-argumenten.

In de gracht springen voor het goede doel

Zaterdag vond voor de zevende keer de Rapenburg Race plaats. Op initiatief van studenten van Minerva wordt er met deze wedstrijd geld opgehaald voor onderzoek naar verbetering van de revalidatieprocessen en de levenskwaliteit voor mensen met een

dwarslaesie. Dit jaar sprongen er 819 deelnemers in de gracht om daar 800 meter te zwemmen. Ook Timo Kos, vice-voorzitter van het college van bestuur van de universiteit, zwom mee. In totaal werd er een bedrag van €118.000 opgehaald. Foto's Marc de Haan

Het is (vaak) niet de enge man in de bosjes

Tijdens de protestmars 'De straat is van iedereen' demonsteren Leidenars tegen seksueel geweld, maart 2024

Hoogopgeleide vrouwen kunnen niet altijd goed de risico's op femicide inschatten, blijkt uit de eerste onderzoeksresultaten van de Femicide Monitor. 'Mijn studenten denken vaak ook: dit overkomt ons niet.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO TACO VAN DER EB

Joeveela (39) uit Gouda werd in het bijzijn van haar kinderen op straat doodgeschoten door haar ex-man. De 38-jarige Jessica uit Vlijmen werd met geweld omgebracht door haar vriend. In Veldhoven werd Shanesca (34) dood gevonden, haar partner werd aangehouden. De 24-jarige Bouhra uit Almere verdween en werd later teruggevonden in het bos, vermoord door haar man. En Lisa (17) werd in Abcoude van haar fiets getrokken en gedood door een onbekende man. Tussen 15 juli en 21 augustus werden in Nederland maar liefst vijf vrouwen vermoord. Op Lisa na allemaal door een (ex-)partner. 'Wat ik bij mijn studenten merk is dat zodra ik het heb over Lisa en vergelijkbare gevallen', begint hoogleraar Veiligheid en Interventies Marieke Liem, 'is dat ze allemaal de angst voor de man in de bosjes herkennen. Het kan ook hen overkomen, dus ze nemen allerlei voorzorgsmaatregelen als ze alleen over straat gaan. Ik vraag dan altijd: weet je dat het risico is om slachtoffer te worden van iemand die je kent vele malen hoger is?' Jaarlijks worden in Nederland gemiddeld 43 vrouwen gedood. In zestig procent van de gevallen is de (ex-)partner de dader. 'Een vriendje dat te ver gaat, een eerste date die uit de hand loopt, iemand met wie je misschien wel onder

een dak woont, opa's, ooms, vaders, daar is het risico zoveel hoger van. Er gaat echt een aantal colleges overheen om de mythe van de enge man in de bosjes te ontkrachten.' Liem lanceerde in april 2025 officieel de Nederlandse Femicide Monitor, die alle gevallen bijhoudt van moord en doodslag met vrouwelijke slachtoffers tussen 2014-2024. Met deze data wil ze zogenoemde "rode vlaggen" voor femicide signaleren. Ook voert ze gesprekken met de nabestaanden van slachtoffers van vrouwenmoord. 'Wat mij verbaasde is dat hoogopgeleide vrouwen zo'n groot aandeel zijn van de slachtoffers. Veel van hen, zo niet het gros, waren hoogopgeleide, zelfstandige vrouwen met een eigen bedrijf, die werkten als psycholoog, jurist, directeur van een school, ondernemer en ga zo maar door.' Ze hadden

'behoorlijk wat sociaal en emotioneel kapitaal', constateert Liem. 'Ze hadden een uitgebreid netwerk, veel empathisch vermogen en konden zich goed inleven in het gevoelsleven van anderen. In combinatie met hun intellectuele bagage zorgde dat ervoor dat ze vaak heel erg lang in een ongezone relatie bleven en slechts in enkele gevallen aan de bel trokken of überhaupt aan de buitenwereld lieten weten dat het misging.' De vrouwen rationaliseerden het gedrag van de dader. 'Vaak door de schuld op zichzelf te betrekken. "Hij doet nu eenmaal zo, omdat ik ook dingen heb gezegd die niet door de beugel konden. Hij heeft me wel geslagen, maar niet in mijn gezicht. Hij heeft me wel vastgeknepen, maar dat was maar even. Zo is hij nu eenmaal als hij heeft gedronken." Ze plaatsen het gedrag steeds in perspectief, waardoor ze langer in een relatie blijven waarbij het escalerend geweld uiteindelijk kan uitmonden in dodelijk geweld.' Nabestaanden vertellen ook dat schaamte een belangrijke rol kan spelen. 'Het idee van: wat zullen de buren, de omgeving ervan zeggen? Misschien juist omdat het vaak witte, hoogopgeleide vrouwen waren dat het niet past bij hun wereldbeeld.' In de blijf-van-mijn-lijfhuizen waarmee de hoogleraar nauw samenwerkt, ziet ze heel andere populaties. 'Dat

zijn vrouwen die vaak al van jongs af aan huiselijk geweld hebben meegemaakt. Sommige van hen belanden daar als kind omdat moeder werd mishandeld. De herkenning van huiselijk geweld is dan bij relatief hoogopgeleide vrouwen, vanwege hun geprivilegieerde positie in de samenleving, veel verder weg. Ze zijn er simpelweg niet mee bekend, waardoor ze een onopgemerkt in zo'n situatie kunnen belanden.' Liem denkt dat deze groep vrouwen gevaren over het hoofd ziet, of bagatelliseert. Een belangrijke risicofactor is isolatie. 'We vermoeden vaak intieme terreur en dwingende controle, de mannelijke partner die zegt: "Het is beter voor onze relatie als jij je vrienden en familieleden niet meer ziet." Maar die isolatie kan ook vanuit het slachtoffer komen. Ze merkt dat haar omgeving hem niet ziet zitten en besluit zelf om afstand te nemen. En de omgeving kan ook zelf beslissen geen contact meer op te nemen, omdat ze hem niet zien zitten. Bovendien hebben ze haar nog zo voor hem gewaarschuwd, maar ze gaat telkens weer naar hem terug, waardoor de sociale omgeving op den duur denkt: we trekken onze handen ervanaf. 'Studenten behoren ook tot die populatie van hoogopgeleide vrouwen, die dus ook in deze situaties terecht kunnen komen. En ik merk dat er toch vaak door deze groep wordt gedacht: dit overkomt ons niet. Maar dat is dus een misvatting.' Dat heeft volgens Liem te maken met de zogeheten *just world theory*. Vrij vertaald: mensen krijgen wat ze verdienen. 'Daar komt ook *victim blaming* vandaan. Dan zeggen we bijvoorbeeld: "maar zij ging vreemd" of "zij zat zelf ook aan de drugs". Dat gebeurt allemaal om dat wereldbeeld in stand te houden. Maar dat beeld "wij zijn goed en alles wat slecht is, past daarbuiten" klopt niet. Die man in de bosjes past daarbuiten, maar de leuke jongen die steeds over de vloer komt en met wie je zulke goede vrienden bent niet. Tot hij op een dag veel te ver gaat. Het risico op slachtofferschap, gewelddadig en ook seksueel, ligt juist in die hoek.'

Tijdens de Orange the World-weken, een wereldwijde campagne tegen geweld tegen vrouwen en meisjes, organiseert Marieke Liem drie documentaire-/filmscreenings in Den Haag aan de Schouwburgstraat. Elke dinsdag vanaf 25 november om 17.30 uur. Gratis.

Rellen in de Rotterdamse Afrikaanderbuurt waar ruiten van Turkse gastarbeiders zijn ingegooid en de ME's nachts moet patrouilleren, augustus 1972

Ongrijpbaar ongelijk

Racisme bestaat niet, jullie moeten je aanpassen. Zo omschrijft jurist Alison Fischer de houding van Nederland vanaf de jaren zestig ten opzichte van andere bevolkingsgroepen. ‘Het was heel paternalistisch: we gaan zorgen dat jullie, die hier eigenlijk niet horen, meer op ons gaan lijken.’

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO'S NATIONAAL ARCHIEF/ANEFO

Als de zwarte Nederlandse jurist en huidig D66-Kamerlid Mpanzu Bamenga in 2018 na een zakenreis in Rome op vliegveld Eindhoven landt, wordt hij door de marechaussee uit de rij gepikt. Hij moet een extra controle ondergaan: is hij wel echt Nederlander? Het valt hem op dat alle witte reizigers gewoon mogen doorlopen. ‘Behalve een andere zwarte man en even later een zwarte vrouw met twee kinderen’, vertelde hij onlangs nog aan het AD. Bamenga laat het er niet bij zitten. Hij vindt dat de marechaussee doet aan etnisch profileren en stapt naar de rechter. In eerste instantie krijgt de marechaussee gelijk, maar in hoger beroep wint Bamenga. Tussentijds is de marechaussee echter al gestopt met etnisch profileren. Vorige week heeft Bamenga in het parlement een voorstel ingediend voor een wetswijziging die dat etnisch profileren specifiek verbiedt. Volgens de Amerikaanse jurist Alison Fischer (1977) die vandaag promoveert op een onderzoek naar het racismebeleid in Nederland in de jaren tachtig en negentig is de Bamenga's zaak een goed voorbeeld van hoe racisme structureel verankerd raakte in de maatschappij. ‘Wat ik in mijn onderzoek beschrijf, zijn niet brandende kruisen of figuren die met swastika's door de straten marcheren’, zegt Fischer. ‘Het racisme om ons heen is haast ongrijpbaar. We zijn ons er niet van bewust.’

Fischer legt uit dat het Westen het zicht op ingesleten racistisch denken is kwijtgeraakt. ‘Voor de Tweede Wereldoorlog werd er door koloniserende landen biologisch onderscheid gemaakt tussen rassen. Het witte ras was superieur. Dat werd ook als legitimering gebruikt bij het koloniseren van volkeren en landen: we hebben het recht om op andere plekken in te grijpen en beschaving te brengen. Nederland voerde dat beleid door in Nederlands-Indië, Suriname en de Nederlandse Antillen. ‘Door de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog, waar Europa het superioriteitsdenken van de nazi's aan den lijve ondervond, veranderde dat. Racisme op basis van biologie verdween. Maar het onderdrukkende systeem dat was opgebouwd in de koloniën niet. Er was een eeuwenoude structuur van ongelijkheid ontstaan.’ Maar het bewustzijn over de structuren ontbrak. ‘In de jaren zestig zeiden politici in Nederland zelfs dat racisme niet bestond, en dat nauwelijks 25 jaar na de Indonesische Onafhankelijksoorlog, die toen nog eufemistisch politioenele acties werden genoemd. In hun ogen was er ook echt geen racisme. Maar voor mensen die naar Nederland kwamen, waren die structuren maar al te zichtbaar. Dat gold voor Nederlands-Indiërs, Molukkers, Surinamers, Antillianen, Turken en Marokkanen die naar Nederland kwamen. Zij zijn nooit echt als Nederlanders gezien, want daarvoor moest je wit zijn. ‘Nederlanders zijn niet racistisch, dus als er problemen zijn, dan komt het door deze etnische groepen, was het idee. Dat is een heel paternalistisch perspectief: we gaan zorgen dat jullie, die hier eigenlijk niet horen, meer op ons gaan lijken.’

Desondanks was de Nederlandse overheid niet helemaal blind voor de problematiek. Zo werd in 1985 het Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie (LBR) opgericht, een organisatie die Fischer voor haar proefschrift onderzocht. ‘De mensen die daar werkten hadden goede intenties. Zij wilden echt racisme bestrijden.’

Maar erg effectief was het bureau niet. ‘Er werd gebruikgemaakt van het strafrecht om discriminatie aan te tonen. De wetgeving rond racisme is echter beperkt, veel kwesties zijn daarmee moeilijk aan te pakken. In zaken waar bijvoorbeeld het vermoeden bestaat dat personen een huis niet krijgen vanwege hun etniciteit, wordt door verhuurders vaak niet expliciet gezegd dat ze de woning niet krijgen omdat ze zwart zijn. Het is vaak meer iets van: “Uw levensstijl past niet bij ons appartementencomplex”.

‘Het bureau zag de economische motivatie niet. Als een bedrijf via een uitzendbureau bijvoorbeeld beveiligingsmedewerkers wilde inhuren en om Nederlanders vroeg, stuurde het uitzendbureau alleen witte medewerkers. Het was zakelijk slim voor de uitzendbureaus om racistisch te zijn, het leverde namelijk geld op.’

Een ander probleem was dat de angst groot was bij het LBR om überhaupt juridische stappen te zetten, want de beschuldiging van racisme werd heel zwaar gevonden. ‘Ze probeerden op andere manieren zaken op te lossen en gingen gesprekken voeren met discriminerende verhuurders en werkgevers: “Ongetwijfeld was het geen racisme, maar u moet het voortaan toch anders en beter gaan aanpakken.” Dat zorgde niet voor een krachtige handhaving.’ Het niet erg succesvolle bureau fuseerde met twee andere overheidsinstanties en verdween in 2008 helemaal. Inmiddels nemen activisten vaak zelf het heft in handen. ‘Ze hebben geleerd dat je naar de rechter moet stappen, ook al is er een grote kans dat je verliest. In de rechtbank nat gaan, betekent niet dat je op de langere termijn niet alsnog gelijk gaat krijgen. De Bamenga-zaak is daar een goed voorbeeld van. Ook Kick Out Zwarte Piet verloor in 2013 een zaak over de Sinterklaas-intocht in Amsterdam. Door de gang naar de rechter kwam er veel meer - ook politieke - aandacht voor de organisatie. Juridische procedures zijn onderdeel geworden van een bredere strategie van actiegroepen. Ze leggen ook steeds bredere verbanden en spreken zich daarover uit. Het gaat niet om die ene medewerker van de marechaussee maar om het beleid van etnisch profileren. Ze proberen het systeem te veranderen.’

Racisme wordt geëxploiteerd door partijen als de pvv, stelt Fischer. ‘Het is een manier om mensen tegen elkaar uit te spelen. Wit zijn is een voordeel waar je niets voor hebt hoeven doen. Racisme heeft je een duwtje in de rug gegeven. Als iemand dat voordeel wil wegnemen, en dat gebeurt als we racisme weten te ontmantelen, dan voelt dat als een verlies. Dan is al snel het idee: je wil me iets afnemen en ik heb al zo weinig. Het is voor politici makkelijk om dat te exploiteren en niet met oplossingen te komen voor de woningcrisis of andere problemen. Geef immigranten de schuld. Zoek een zondebok en verwijz naar een tijd dat alles wel goed in orde zou zijn geweest.’

‘Mijn voelsprietten gaan omhoog als ik bijvoorbeeld hoor dat criminaliteit onder Marokkaanse Nederlanders hoger zou zijn. Ik vind het al twijfelachtig dat één groep specifiek voor problemen zou zorgen. Wat zegt dat over die gemeenschap en cultuur? Of heeft het te maken met economische omstandigheden en grootstedelijke problematiek? Het komt toch weer neer op racisme, ook al is ras of etniciteit nu vervangen met kritiek op de cultuur van bepaalde groepen.’

Alison Fischer, Shadowboxing. Legal mobilization and the marginalization of race in the Dutch metropole, 1979-1999. Promotie op 8 september

‘Wat hebben we in dertig jaar eigenlijk bereikt?’

‘Ik kwam hier vanwege de liefde’, zegt Alison Fischer die in 2011 naar Nederland kwam. ‘Ontmoette mijn Nederlandse partner in New York. Als promovendus van middelbare leeftijd heb ik al een aantal levens hiervoor gehad. In de jaren negentig studeerde ik en hield me als activist bezig met het proberen betaalbaar te krijgen van hoger onderwijs. Universiteiten zijn duur in de vs. We probeerden daar wat aan te doen, maar dat is helaas helemaal mislukt. Het is alleen maar duurder geworden. ‘Verder richtte ik me op zogeheten *affirmative action*: programma's waarmee groepen die minder goed vertegenwoordigd zijn op universiteiten meer kansen kregen. Die stonden toen al onder druk, nu is dat al helemaal het geval. Ook heb ik me verzet tegen de expansie van het Amerikaanse gevangenisstelsel. ‘De rode draad is dat ik vecht tegen ongelijkheid en onrechtvaardigheid. Ik ben boos, verdrietig en gefrustreerd over wat er in de vs gebeurt. Het drijft me echter ook tot introspectie. Wat hebben we de afgelopen dertig jaar eigenlijk bereikt? Er zijn zaken verbeterd, maar veel ook niet. ‘In Nederland zien we niet alles wat er in de vs gebeurt. Er zijn heel veel mensen die zich inzetten voor rechtvaardigheid, actief zijn in vakbonden en immigranten proberen te beschermen. Dat geeft hoop. Het is wel beangstigend om te zien hoe democratische instituties in elkaar storten. ‘Je hoort wel eens als grap dat je in het geval van de Apocalyps naar Nederland moet gaan, want daar gebeurt alles tien jaar later. Het motiveert mij in ieder geval om te proberen te voorkomen dat het hier net zo misgaat als in de vs. We hebben nog tijd om het tij te keren.’

Na enkele seconden wist hij dat ze dood moest zijn

Een van huis weggelopen tiener treft ’s nachts op straat een vrouw aan die op sterven na dood lijkt. Wat te doen? Vandaag verschijnt *Witte paarden & blauwzuur*, de debuutroman van voormalig Mare-columnist **Cees van den Boom**. Een voorpublicatie.

ILLUSTRATIE **SILAS.NL**
FOTO **KEKE KEUKELAAR**

In Rusland noemt men ze sneeuwkllokjes. Een naam, even poëtisch als schertsend, voor de dakloze niemendallen in de binnensteden van Moskou en Sint-Petersburg die iedere winter opnieuw bij bosjes de vriesdood vinden, om bij het aanbreken van het voorjaar net als het maagdelijke lentebloempje onder de sneeuw tevoorschijn te komen. Alleen – en daarin schuilt de poëzie – niet als opkomend nieuw leven, maar als een uitgesteld heengaan. Dat was het eerste wat door Siems hoofd ging toen hij, nauwelijks bekomen van de schrik waardoor hij was gevallen, op de grond gezeten staarde naar het bushokje aan de overkant van de weg, waar een vrouw ineengezakt op het bankje zat. Ze bewoog niet, en er ontbrak nog iets aan het beeld, melkwhite condens rond haar gezicht zoals hijzelf op dit moment in vlugge wolkjes uitademde, zodat hij daarnet, toen hij de figuur in het voorbijgaan vanuit zijn ooghoek had opgemerkt, na enkele seconden al wist dat ze dood moest zijn. Hij had recht in het gelaat gekeken van eerst een vrouw, een vrouw in nood, maar toen ineens veranderde haar gezicht, en werd zij een onzijdige, een het, een lijk. Even haalde hij diep adem, hij hoorde de paukenslagen in zijn borstkas, en daarna bekeek hij haar nog eens goed van top tot teen, de kleding die ze droeg, een grijze joggingbroek en een beige, gewatteerde jas die zeker te dun was voor het winterweer en de sneeuwstorm die nu al drie dagen aanhield. Daarbij droeg ze geen sjaal of muts. De sneeuw onder hem werd warmer, en Siem voelde hoe het zitvlak van zijn broek langzaam vochtig begon te worden. In een trage beweging schoof hij het ene been onder het andere, en met zijn blote handen steunend op het trottoir kwam hij overeind. De stilte had zich verdiept, het tafereel leek wel een tableau en even zag hij, alsof hij buiten zichzelf was getreden, hen tweeën voor zich, als tegenspelers in een film, aan weerszijden van de brede straat aan de achterzijde van station Hollands Spoor, op een met lantaarnpalen uitgelichte set, een muur van dikke sneeuwvlokken tussen hen in. Een barrière, wist hij, die hij niet nu meteen al ging nemen, bang als hij was voor deze lentebloem net uit de knop.

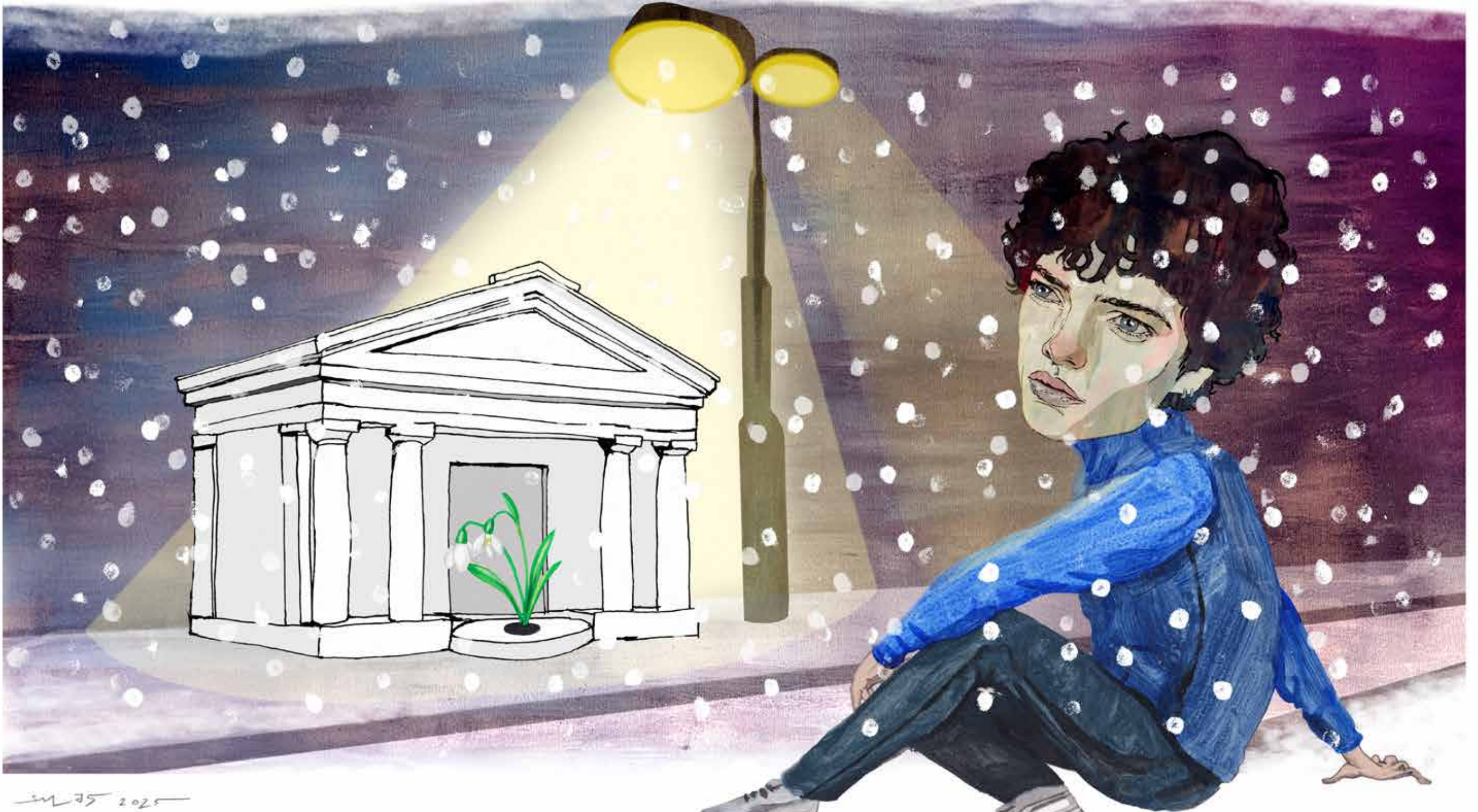
Siem kende de bijnaam, iemand had hem er eens over verteld, en hij wist nog dat het hem destijds had geïrriteerd. Maar nu, terwijl hij naar de vrouw keek, opgebaard in een helverlicht mausoleum, dat omringd door de duisternis iets hemels had gekregen, kwam de term hem voor als niet meer dan een gekscherende troetelnaam, en eigenlijk gewoon een miselijke grap. Stokstijf stond hij daar, als met zijn schoenzolen aan het sneeuwdek vastgevroren, in twijfel over zijn volgende stap. De weg op of naar rechts, in de richting die hij zonet nog uit liep. Het was al ver na middernacht, maar nog lang geen ochtend. Tegen beter weten in hoopte hij op een gelukje, dat een andere toevallige passant hem tegemoet zou komen, een volwassene, die dit karwei van hem kon overnemen. Hij keek naar rechts, de verlaten straat in, en toen hij vervolgens zijn hoofd de andere kant op draaide, zag hij, alweer vanuit zijn ooghoek, iets... Beweging, witte rook, een dikke wolk die boven het donkere gezicht opsteeg en daarna traag uitdampde in het felle tl-licht. Ook nu

weer kreeg Siem een rolberoerte, al behield hij ditmaal zijn evenwicht, en anders dan zo-even ging de directe stroomstoot in zijn borstkas juist over in ontlasting, door zijn hele lijf. Opgelucht ademde hij nog een keer diep in en uit. Niet dood dus. Fijn, voor hem, en natuurlijk ook voor de vrouw zelf, alleen kwam bij Siem meteen al een grote 'maar' op. Want wat nu? Hij was niet langer een getuige, nee, zijn rol lag nu open, en er waren maar twee opties: de barmhartige Samaritaan of de lafaard. Om niet te zeggen de slechterik.

Het was stervenskoud, en dat woord op zich zei al genoeg. Zonder hulp, en dan wel gauw, zou deze arme vrouw de nacht niet overleven. Even zag Siem het ijzingwekkende beeld voor zich, hoe een stel ambulancemedewerkers, indien nodig geholpen door agenten, het lichaam over een paar uur in deze versteende pose op een brancard zouden tillen. En hij? Hij liep al de hele nacht te ijsberen rond station Hollands Spoor, wachtend op zijn trein, die pas morgen-vroeg zou vertrekken, en die hij alvast kon vergeten. Want hij was hoe dan ook gezien, was het niet door anderen, dan wel door meerdere camera's. Misschien stond hij zelfs op dit moment op beeld. Een filmpje dat ze later bij *Opsporing Verzocht* zouden tonen: 'Tiener ziet vrouw in nood maar grijpt niet in'. Of nog erger: 'Jongen laat gestrande', of: 'verwarde', of: 'dakloze vrouw doodvriezen'.

En dan was hij al drie dagen op de vlucht, of op zijn minst werd hij al sinds vrijdagmiddag vermist. Wat inmiddels landelijk nieuws was, aangezien heel Nederland, van Groningen tot Limburg, gisteravond na het journaal zijn foto had kunnen zien. Simon Peeters, zestien jaar oud, vermoedelijk van huis weggelopen. Dus, besloot hij, dan maar de held. Althans wat daarvoor moest gaan, want hij had sowieso geen keus. Terwijl hij in gedachten een paar plannen van aanpak afwoog, variërend van iets roepen tot een handvol steentjes in een boog op het dak van het hokje laten neerregenen, of, en dat was toch wel zijn stomste idee, een sneeuwbal naar haar gooien, zo boven op haar hoofd, zag hij hoe de vrouw met tussenpozen, alarmerend lange tussenpozen, doorademde. Zo, begreep hij, sloop de kou langzaam maar gestaag in het hoofd, terwijl er telkens meer lichaamswarmte wegvloede. Dit was menens, de klok tikte door, en misschien kwam het inmiddels al aan op de komende minuten. Daarom besloot Siem dat het onderhand tijd was.

Hij liep de weg op. De vrouw had krullend rossig haar dat wel ontploft leek, zo onstuimig was het kapsel. Toen hij dichterbij kwam, zag hij dat het haar niet echt rood was, maar duidelijk geveerd in een felle, onnatuurlijke kleur oranje-rood. Nog een paar passen dichterbij kon Siem ook het gezicht goed zien, dat een tikje naar voren helde. Een gezicht, ging het door hem heen – en voor een derde maal voelde hij dat er iets in zijn borst werd fijngeknepen – dat hij warempel meende te herkennen. Of sterker, hij herkende haar meteen al, doch zonder te weten waarvan. Hij liep de laatste meters naar de stoep, maar bleef voor

31-12-2025

de hoge rand toch weer staan. Nu hoorde hij zacht haar ademhaling. Ze had iets aandoenlijks, zoals ze daar zat, deze vrouw van zeker een jaar of vijftig, die in diepe rust met de mond half openhangend wat weg had van een jong kind. Al kon hij niet precies aanwijzen wat het dan was, waarom juist die gelijkenis bij hem opkwam. Want ze was toch duidelijk een vrouw op leeftijd, met een doorleefd gezicht dat iets grofs had, en eigenlijk, hoe onaardig dat ook was, gewoon lelijk was. Ja, onogelijk zelfs, vond Siem, waarop er in zijn brein plots een lampje aansprong. Het kind, of nee, het kindse, schuilde in de kwetsbaarheid van deze vrouw. Die hij, net als destijds, waar en wanneer dan ook, eigenlijk tot zijn spijt lelijk had gevonden. Zo was het. Want ze had ook iets lieflijks, een broosheid. Nee, en ineens wist hij het weer, een beperktheid. Ze was namelijk zwakzinnig, en haar naam was Stella. Siem had haar twee jaar geleden leren kennen, toen hij voor school een week lang meeleiep in een sociale werkplaats dicht bij het centrum van de stad. Stella, dacht hij, en vervolgens zei hij het hardop: 'Stella. Stella?' In het gezicht vertrok geen enkele spier, noch hoorde hij haar

ademhaling versnellen. Siem ging recht voor haar op de stoep staan, boog zich voorover en sprak met zijn hoofd ietwat gekanteld nogmaals haar naam uit. En nog eens, luider dit keer, maar er kwam geen reactie. Hij stapte het hokje binnen en bleef op minder dan een meter afstand staan, nog net buiten handbereik. Vanaf hier kon hij recht op haar kruin kijken, waar hij een brede streep gelige uitgroei zag, die abrupt ophield waar de hennakleur begon. Met lichte vrees, want hij bleef het toch eng vinden, zette hij nog een stap naar voren en ging door zijn knieën. Op ooghoogte zei hij tevergeefs nog een paar keer haar naam, om vervolgens een hand op haar been te leggen, wat vreemd voelde, zelfs een beetje handtastelijk. Hij kneep erin. Daarna harder, maar nee, nog niets. Weer overeind gekomen had hij uit frustratie voldoende moed verzameld, hij pakte Stella stevig bij de kraag van haar jas beet en begon haar door elkaar te schudden. Het bovenlijf kwam in beweging, hij schudde nog harder, en eindelijk kwam er geluid uit de lappenpop. Eerst een soort gebrom, daarna gemurmel. Toen zei Stella iets: 'La-laat me s-slapen, k-kuttekop.' Daarop slaakte Siem een moedeloze zucht, denkend: je moest eens weten, trut.

Een tragische familiegeschiedenis

Cees van den Boom (Den Haag, 1997) studeerde Engels en geschiedenis aan de Universiteit van Leiden, en journalistiek aan de Universiteit van Amsterdam. Hij schreef columns voor *Mare* en maakte de podcast *Onder Professoren*. Op zijn veertiende verloren hij en zijn zus hun moeder. Op 25 september verschijnt zijn debuutroman *Witte paarden & blauwzuur*. Het boek beschrijft een tragische familiegeschiedenis vanuit het perspectief van de zoon, vader en moeder. Van den Boom werkt inmiddels al aan zijn tweede boek, *Dagen van ozon*, over drie Minervanen in de jaren tachtig.

Cees van den Boom, *Witte paarden & blauwzuur*. Uitgeverij de Arbeiderspers, 335 pgs. €24,99

Atoomwolk boven Nagasaki, gezien vanuit Koyagajima

Een hoopvolle vredesprofeet

Tachtig jaar geleden viel de atoombom op Nagasaki. In de Sint Josephkerk is een tentoonstelling te zien over de Japanse arts Takashi Nagai. 'Volgens hem had het geen zin voor kinderen om te huilen als er niemand is om ze te troosten.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Als arts en radioloog Takashi Nagai op 9 augustus 1945 samen met zijn team uit de stralingsbunker stapt, ziet hij dat alles om hem heen is verwoest. Uit de ruïnes van het ziekenhuis komen overlevenden aangestrompeld. 'Water', smeken ze, waarna ze tussen de zwarte plassen op de vloer neerstorten, hun huid zwartgeblakerd, verschroeid en loshangend. Van de ruim 27.000 mensen die bij de atoombom van Nagasaki op slag omkwamen, bevond tachtig procent van Nagai's collega's zich onder de doden. Alleen wie op dat moment toevallig in de bunker werkte, is in leven gebleven. Nagai – alleen gewond aan zijn slaap – werkt drie dagen lang in het ziekenhuis om de slachtoffers te helpen. Wanneer de eerste hulp van buitenaf arriveert, gaat hij op zoek naar zijn vrouw Midori. In wat ooit hun keuken was, vindt hij slechts een hoopje verbrande botten en de gesmolten kralen van haar rozenkrans. Hij begraaft de resten op een kerkhof. Ondanks alle verschrikkingen verliest Nagai nooit zijn hoop, vertelt Bernadette Ratti, die is verbonden aan de

Sint Josephkerk in Leiden. Daar is nu de tentoonstelling 'Wat nooit sterft' te zien, over het leven van Takashi en Midori Nagai. Ratti zag de expositie zes jaar geleden in Italië en besloot die naar Nederland te halen. 'Tachtig jaar na de atoombom laten we deze tentoonstelling in Leiden zien. Het is een heel bijzonder en inspirerend verhaal. Nagai leed zeker verdriet, maar is toch niet depressief geworden. Hij pakte zijn leven weer op en spoorde anderen ook aan om opnieuw te beginnen. Hij ging wonen in de wijk waar de atoombom was gevallen en begon daar alles weer op te bouwen. Zijn manier van omgaan met tegenslagen heeft hem heel beroemd gemaakt. Daardoor zien mensen hem als een soort profeet van de vrede.' Nagai bekeerde zich tot het christendom, dat ruim 250 jaar lang verboden was in Japan. 'Hij geloofde in eerste instantie nooit dat er iets was. Tot hij ontdekt dat er wetenschappers zijn die er anders naar kijken dan zijn leraar aan de universiteit en wel degelijk gelovig zijn. Als hij dan ook zijn christelijke vrouw ontmoet, bekeert hij zich.' 'Ik ben ook arts', zegt Ratti. 'En dat hij zowel arts als gelovige is, maakte indruk op mij. Ook tijdens de ramp in Nagasaki is hij druk bezig met wat de wetenschap hieraan kan leren, maar hij denkt ook na over wat het betekent vanuit zijn geloof. In onze tijd en cultuur worden die twee gezien als twee tegenstellingen en hij weet dat samen te brengen.' In zijn korte leven na de atoombom publiceert Nagai twintig boeken. 'Hij schrijft dat je intellect nodig hebt om de wetenschap te bedrijven en je hart nodig hebt om het geloof te kennen. Je hebt allebei gekregen om te kunnen kijken naar de werkelijkheid. Wie vindt dat die twee niet samengaan, heeft zich ofwel in het een, ofwel in het

ander onvoldoende verdiept. Dat geldt voor gelovigen die niet weten wat de wetenschap zegt, maar ook voor wetenschappers die niets weten van het geloof.' In een van zijn boeken schrijft Nagai ook over zijn naderende dood. 'Al voor de atoombom ontdekt hij dat hij leukemie heeft doordat hij als radioloog veel te veel is blootgesteld aan straling. Hij schrijft over hoe zijn kinderen wees zullen worden en hoe erg hij dat vindt.' Sinds de dood van Midori hebben zijn kinderen – die waren geëvacueerd en de ramp overleefden – niet meer gehuild. 'Volgens Nagai heeft het geen zin voor kinderen om te huilen als er niemand is om ze te troosten. Daarom huilen de weeskinderen niet meer. Hij schrijft dat hij hoopt dat zijn kinderen ooit wel weer kunnen huilen en weten dat hun vader en moeder hen vanuit de hemel willen troosten.' Een half jaar na de verwoestende explosie kan Nagai niet meer werken. Hij doceert eerst nog op de universiteit, maar is op den duur toch aan zijn bed gekluisterd. Dat is wanneer hij actief begint te schrijven. In 1951 overlijdt hij. Zijn oproep voor de vrede klinkt nog altijd door, vertelt Ratti. 'Hij heeft het zelf niet meer mogen meemaken, maar in 2024 heeft de organisatie van overlevenden van de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki de vredesprijs gekregen voor de inspanningen voor een kernwapenvrije wereld. Nagai was een groot voorvechter van de vrede en heeft met passie opgeroepen dat zoiets verschrikkelijks nooit meer mag gebeuren. Met de vele oorlogen die nu woeden, is zijn verhaal nog steeds relevant.'

Wat nooit sterft, Sint Josephkerk, iedere zaterdag en zondag van 13:00 tot 15:00 t/m 5 oktober.

Ratten zijn onze vrienden

Plaagdieren? Welnee! Mensen kunnen vreedzaam samenleven met ratten, betoogt de Finse ecooloog Tuomas Aivelo. 'We geven gemengde signalen af.'

DOOR MARK REID

'Ik ben ecooloog, dus ik probeer ratten niet te zien als een plaagdier', vertelt universitair docent Tuomas Aivelo. 'Ze hebben zich bijzonder goed aangepast aan leven in geurbaniseerd gebied. Ik zie ze daarom meer als overlevens in een wereld die door mensen wordt gedomineerd. 'Ratten zijn best groot, en er zijn er veel van, dus hebben ze veel voedsel nodig. Mensen zijn heel goed in voedsel leveren, daarom leven ratten zo graag in steden. Het is een soort waar we een heel tegenstrijdige relatie mee hebben. Zij zouden niet overleven als wij ze niet zouden voeren, maar tegelijkertijd proberen we ze uit te roeien. We sturen heel gemengde signalen naar de rat.' Ratten hebben geen goede reputatie: ze zorgen voor vraat aan eten, knagen door muren en kabels, en kunnen ziektes verspreiden (de zwarte dood zit nog in het collectieve geheugen). Toch neemt Aivelo het voor ze op. In zijn artikel in *Urban Sustainability* betoogt hij dat ratten geen plaag zijn, maar medebewoners van onze leefomgeving en dat ze hun recht opeisen om daar ook te mogen leven. Daar moeten mensen maar mee leren omgaan.

Dat probleem speelde ook in een volkstuinencomplex in Helsinki dat last had van een groot aantal ratten dat van een naastgelegen bouwterrein was gevlucht. Ze vroegen Aivelo, die toen als ecooloog in Helsinki onderzoek deed, om een lezing te geven. 'Als iemand me vraagt om te komen praten over ratten, ga ik ervan uit dat ze willen horen hoe je er vanaf komt. Ik ontdekte dat een deel van de eigenaren inderdaad voorstander was van rücksichtslos uitroeien, maar dat een ander deel wilde kijken of er ook nog andere opties waren.' De ecooloog deelde tips om overlast te voorkomen: geen eten laten rondslingeren, elektra onbereikbaar maken. 'Ik kon ze gelukkig ook geruststellen dat ratten in Helsinki amper ziektes met zich meedragen. Dat was een van de dingen waarover ze zich het meest druk maakten.' Opvallend genoeg leefden er in en rond de volkstuin ook veel andere dieren, zoals herten, marters en vossen. Maar daar hadden de meeste mensen dan weer géén problemen mee, tot de verbazing van Aivelo. 'Ik zou liever met ratten leven dan met een vos: die draagt veel meer parasieten met zich mee.' De nieuwe aanpak op de volkstuin lijkt succes te hebben: zonder de angst op ziektes en met al het voedsel veilig weggestopt botert het beter tussen mens en rat. Waar een waargenomen rat eerst nog reden was om alarm te slaan onder alle tuinders, kantelt dat beeld langzamerhand en leren de mensen en ratten naast elkaar te leven. Toch zijn er voor wetenschappers nog genoeg raadsels over, zegt Aivelo. 'We weten weinig over wat ratten eten, of door wie ze gegeten worden. Eten ze afval, zo ja, hoeveel? Voldoende om belangrijk te zijn voor de afvalverwerking van een stad? We hebben geen idee. 'Ze leven in holen en riolen, en ze verstoppen zich snel voor mensen. Dat maakt ze niet makkelijk om te observeren. In Vancouver is er een experiment gedaan met halsbandjes met een GPS-tracker, maar de ratten knaagden die bij elkaar kapot. Nu wordt er geëxperimenteerd met onderhuidse chips, net als bij huisdieren.'

De ratten op de volkstuinen zijn niet het enige voorbeeld van vreedzame cohabitatie. Een van Aivelo's collega's in Finland kreeg thuis ook bezoek van een rat. In het kippenhok in zijn achtertuin leefde er jarenlang eentje tussen de muren. Elke avond als de kippen op stok gingen kwam de rat tevoorschijn om de restjes kippenvoer op te eten, en daarna verstopte hij zich weer. Aivelo: 'Mijn collega vond het geen probleem als die rat daar in zijn eentje bleef en noemde hem Reino. Gelukkig vond hij het prima om alleen te leven. Schijnbaar uit eigen keuze, want hij had gewoon kunnen vertrekken om soortgenoten te vinden als hij dat wilde. Hij heeft twee jaar in de wanden van dat kippenhok geleefd. Tijdens een hittegolf werd hij uiteindelijk dood gevonden, maar toen was hij ook al behoorlijk oud voor een rat, die leven gemiddeld zo'n twee jaar.' Naast Reino de rat kent Aivelo nog meer voorbeelden van vreedzame ratten, verhalen die hij binnenkort in een boek bundelt. Bijvoorbeeld de rat die in een Finse supermarkt leefde. 'Ze had een nestje gemaakt onder een van de koelingen, waar het lekker warm was. Elke nacht maakte ze een halfuur na sluitingstijd hetzelfde vaste rondje door de supermarkt.' In plaats van voedselverpakkingen open te knagen, deed ze zich tegoed aan de losse stukken groente en fruit, noten en snoepjes die gedurende de dag onder de schappen waren gevallen. 'We hebben haar proberen te lokken met vallen met geurtjes van andere ratten. Ze was nieuwsgierig, maar niet nieuwsgierig genoeg om de val in te lopen. Eerst had ik nog medelijden met die rat die daar helemaal alleen zat, maar na Reino begon ik er anders over te denken. Die rat had daar een prima leven met een zee aan pinda's onder de schappen.' Een vreedzaam einde werd het niet. 'Uiteindelijk liep ze wel in een val. Toch is het volgens Aivelo hoopvol dat we blijkaar wel samen kunnen leven: 'Dat zal wel moeten, we gaan niet van ze af komen.'

FSW komt 1 miljoen tekort

De faculteit Sociale Wetenschappen verwacht voor 2026 een tekort van ruim 1 miljoen euro.

DOOR ELSE VAN DER STEEG

Dat blijkt uit de meerjarenbegroting 2026-2030 die onlangs in de faculteitsraadvergadering werd besproken. De verwachting is dat het tekort ieder jaar afneemt en de faculteit in 2030 weer positieve resultaten kan presenteren, aldus het hoofd financiën Rob van Amsterdam. Het tekort kwam in de meerjarenbegroting van 2025-2029 vrij onverwacht aan het licht. Het grootste verlies werd toen geleden bij psychologie. Destijds werd er door de medezeggenschap vragen gesteld over gedwongen ontslagen, maar die blijken niet nodig te zijn. Het faculteitsbestuur stuurde er in 2024 al op aan om het tekort door middel van natuurlijk verloop op te vangen, en dat lijkt te lukken. 'We zijn erg blij dat we het tij hebben weten te keren', zegt hoofd bedrijfsvoering van het fsw Egon Houben. 'We hebben heel strak naar de begroting gekeken', licht Van Amsterdam telefonisch toe. 'Door bijvoorbeeld minder geld beschikbaar te stellen voor buitenlandreizen, materiële lasten, inhuur van nieuw personeel hebben we minder lucht in de begroting, maar kunnen we het tekort goed opvangen.' In de meerjarenbegroting die nu is gepresenteerd aan de faculteitsraad, zijn de gevolgen van de Wet internationalisering in Balans nog niet meegenomen, omdat daar nog niet genoeg over bekend is. Van Amsterdam: 'We hopen dat we het daar in 2026 over kunnen

hebben.' Tijdens de vergadering bleek ook dat het instituut psychologie is gestart met een nieuw programma om beter inzicht te krijgen in de urenverdeling van medewerkers. Ook zijn nieuwe zogeheten normuren opgesteld. 'Hiermee wordt gegarandeerd dat elke docent evenveel tijd heeft voor dezelfde taak, ongeacht in welke afdeling de docent werkt', schrijft het instituutsbestuur in een update die onlangs aan de faculteitsraad is voorgelegd. Het idee om de werkurenverdeling inzichtelijk te maken, ligt al klaar sinds 2021. Maar het kost tijd om zoiets daadwerkelijk te implementeren, licht vice-decaan Kristiaan van der Heijden telefonisch toe. Het instituut psychologie is onderverdeeld in verschillende secties, en die gebruikten allemaal verschillende manieren van werkurenregistratie. Dit leidde tot een ongelijke verdeling. Het nieuwe programma is ingesteld om instituutsbreed beter inzichtelijk te maken hoe die uren verdeeld zijn, en om een betere balans te bereiken. 'We zijn erg blij met deze stappen. We willen in de hele organisatie meer transparantie hebben en werkdruk verminderen. Dit is een stap in die richting.' De nieuwe registratie zorgt niet direct voor een vermindering van werkdruk, maar 'maar je kunt bijvoorbeeld goed inzichtelijk maken hoeveel druk keuzevakken op de organisatie leggen. Het instituut heeft redelijk wat keuzevakken, waarvan je zou kunnen zeggen: als dit te veel tijd kost, kunnen we beslissen om onze tijd ergens anders aan te besteden.'

Zorgen om AI: 'Heeft een masterscriptie nog zin?'

Docenten bij Rechten maken zich zorgen over hoe ze met AI moeten omgaan en vragen het faculteitsbestuur om hulp.

DOOR VINCENT BONGERS

'De opkomst van AI roept vragen op', zei personeelsraadslid Robbert Bruggeman (Progressieve Partij) maandag tijdens de faculteitsraadsvergadering. 'Welk standpunt nemen we in ten aanzien van het gebruik van ChatGPT en vergelijkbare programma's? Ik neem aan dat daarover op universiteitsniveau maar ook door de faculteit wordt nagedacht?' Bruggeman vroeg ook hoe AI zich verhoudt tot de leerdoelen van de masterscriptie. 'Is die in zijn huidige vorm nog zinnig, omdat het met AI heel makkelijk is om dingen op papier te zetten?' Het rechtenbestuur is bezig met beleid. 'Dé oplossing is er nog niet, daar moeten we samen uit zien te komen', reageerde vice-decaan Jan Crijns. 'Er wordt al hard aan gewerkt. Er is een universitaire richtlijn, die zijn we nu aan het vertalen naar Rechten, want elke faculteit heeft zo zijn eigen context. Verder is er een facultaire AI-werkgroep die openstaat voor iedereen die wil meedenken. Dus als er goede ideeën, misschien zelfs oplossingen zijn,

laat hen dat dan vooral weten.' Het onderwijs in de bachelor is al aangepast. 'We nemen de opkomst van AI mee in het afsluitende vak van de derdejaars bachelors. De aanpak in dat vak wordt anders dan het schrijven van de klassieke bachelorscriptie.' Wat er in de master gaat gebeuren, is nog onduidelijk. 'Dat antwoord moeten we met elkaar gaan formuleren. Uiteindelijk zou de discussie ertoe kunnen leiden dat de masterscriptie niet meer het product is waar we de eindtermen mee toetsen. De vraag is: hoe dan wel?' Het is volgens Crijns nu vooral van belang dat 'we bij opdrachten en zeker bij scripties veel spreken met studenten over hoe deze stukken tot stand komen. In een keer een scriptie innleveren waarover niet is gesproken kan niet meer. We bouwen her en der *checks and balances* in, maar dat betekent niet dat er geen gebruik is gemaakt van AI.' Bruggeman: 'Het zou wel fijn zijn om op korte termijn een bepaalde mate van sturing te krijgen, wat kaders waar docenten mee kunnen werken. Wellicht in de vorm van meer nadruk op het proces dan op het eindresultaat van de masterscriptie.' 'Die kaders gaan er heel snel komen, de werkgroep is ermee bezig', verzekerde Crijns.

Onze man in Japan

Philipp Franz von Siebold haalde een schat aan kennis vanuit Japan naar Nederland. En hoewel hij uiteindelijk werd verbannen, is hij in Japan nog steeds een held. Arlette Kouwenhoven schreef een biografie over de man ‘met een kort lontje en een klein hartje’.

DOOR ELSE VAN DER STEEG
AFBEELDING RIJKSMUSEUM

Aan de Lage Rijndijk, ter hoogte van de kruising met de Driftstraat, staat een wit huisje. Het is onopvallend en er hangt geen plakkaat aan. Nóg niet, als het aan vinder Gerard Thijse (voormalig conservator Herbarium bij Naturalis) en schrijver Arlette Kouwenhoven ligt. Het huisje was in de negentiende eeuw vermoedelijk onderdeel van de kweektuin van Philipp Franz von Siebold (1796-1866), waarschijnlijk een woning van een tuinman. Siebold verzamelde en verbouwde in de tuin planten die hij had meegenomen of opgestuurd kreeg vanuit Japan, het land waaruit hij na zijn eerste bezoek van 1823-1829 werd verbannen. Zijn passie voor wetenschap spoorde Siebold aan om door te gaan met verzamelen van planten en objecten uit het land, waar hij vrouw en kind had moeten achterlaten. Hij kweekte soorten die we nu als typisch Nederlands beschouwen, vertelt cultureel antropoloog en auteur Arlette Kouwenhoven. 'Bij iedere boerderij zie je wel een blauwe hortensia staan', maar zonder Siebold waren die hier niet geweest.' Ze schreef de biografie *Brandende IJver* over de arts, verzamelaar en avonturier die volgens haar meer naamsbekendheid verdient. Philipp Franz von Siebold, werd geboren in Würzburg in Duitsland in een beroemde artsenfamilie. Zijn vader, die overleed toen Philipp Franz twee jaar oud was, was een vooraanstaande dokter en hoogleraar, net als meerdere ooms van vaderskant van wie er een de opvoeding van de jongen op zich nam. Siebold ging geneeskunde studeren, maar zag zijn bekende naam eerder als een last dan een voordeel, vertelt Kouwenhoven. 'Een aantal ooms en neven nam plaats in de Siebold-clan van artsen en hoogleraren, maar Philipp Franz had daar geen zin in. Hij voelde zich gegrepen door de ontdekkingsreizigers van die tijd, en wilde de wereld beveren en alles wat nog niet bekend was opschrijven.' 'Siebold was iemand met een kort lontje, maar ook een klein hartje. Hij was iemand die zich snel in de kuif gepikt voelde en daar dan gelijk iets mee deed.' Als hij als student beledigd werd vanwege zijn naam, ging hij vaak een duel aan. Dit was een traditie binnen de studentenvereniging waar Siebold was aangesloten, maar hij vocht wel meer dan gemiddeld. 'Hij was moedig, sportief, en ook hard voor zichzelf. Daarbij was hij zeer intelligent en kundig. Allemaal eigenschappen die nodig waren in een land waar het heel moeilijk was om onderzoek te doen.' Via Batavia vond Siebold in 1823 zijn weg naar Japan, waar hij terecht kwam op het kunstmatige eiland Deshima, in de haven van Nagasaki. 'Naast zijn taak als factorij-arts moest hij een uitgebreide studie van het land maken, om de handelsmogelijkheden met Japan op te krikken.' Buitenlanders mochten Japan niet betreden, maar Nederlanders mochten vanaf Deshima wel handel voeren met de Japanners. In principe mochten ze het eiland niet verlaten, alleen om soms in de haven de theehuizen en bordelen te bezoeken, en dat gebeurde dan onder zware bewaking. Hier ontmoette de 27-jarige Siebold de 16-jarige Japanse Sonogi. Hij kreeg met haar een dochter, Oine. Eens in de vier jaar ging een kleine delegatie van het eiland op reis naar de hofstad Edo (het huidige Tokio), om de Japanse leider, de Shogun te ontmoeten. Het nieuws van Siebolds komst reisde hem al vooruit. Op veel plekken langs de route waar het gezelschap stopte, stonden wetenschappers en artsen klaar om Siebold te ontmoeten. Ze wisselden informatie uit over wetenschap, zoals planten, en over geneeskunde. 'Hij opereerde en behandelde ook Japanners in Nagasaki en omstreken tijdens de hofreis en werd daardoor populair, want hij bracht daarmee nieuwe technieken, zoals staar-

operaties. Hij deed zelfs kankeroperaties. Dat was nieuw voor de Japanners, die veel deden met medicijnen, maar nog weinig met chirurgie.' Officieel mocht kennis uitwisselen niet, maar iedereen zag in dat onderzoek doen niet gaat zonder het delen van data. En dus deed Siebold dat toch, met medeweten van zijn leidinggevenden op Deshima en in Nederland. Hij had nu eenmaal een enorme honger naar wetenschap, zegt de biograaf, net zoals de Japanners die hij ontmoette. Zij wisten namelijk hoe streng verboden het was om wetenschappelijke informatie te delen met de buitenwereld. Het ging pas fout toen uitkwam dat Siebold een aantal kaarten van het land in zijn bezit had gekregen. 'Je kan geen wetenschap bedrijven zonder die informatie, geen volledig boek schrijven, zoals Siebold dat wilde. Maar het bezitten van een kaart werd gezien als spionage. Dat is nuttige informatie voor iemand die het land wil binnenvallen.' Siebold werd gearresteerd en kreeg huisarrest. Zijn Japanse collega's stond een erger lot te wachten. Kouwenhoven beschrijft hoe Siebold vanuit zijn woning hoorde over de martelingen en verhoren die zijn kennissen moesten doorstaan. Voor hemzelf liep het met een sisser af: de Japanse overheid zag in hoeveel Siebold had betekend voor de Japanse geneeskunde, en hoeveel Westerse kennis hij het land in had gebracht. Hij werd vrijgelaten maar ook verbannen, zonder zijn vrouw en dochter, die Japan niet mochten verlaten. De cartograaf die hem de kaarten had gegeven, kreeg de doodstraf. Andere vrienden met wie hij informatie hadden uitgewisseld, werden gestraft met verbanning of lange gevangenisstraffen. Siebold belandde in Leiden. Hij vond de plek geschikt omdat er al een botanische tuin was, waar hij verder kon werken aan zijn boeken over Japan. Het hoogleraarschap trok hem niet. 'Hij wilde zich niet liëren aan de universiteit, want daar had hij geen tijd voor, zei hij. Hij moest schrijven en dat kon alleen maar als hij met rust gelaten werd, en geen les hoefde te geven en dat soort akelige dingen.' 'Hij had ook vaak de pik op andere hoogleraren en andere mensen die vaak een groot ego hadden. Dat botste en dan kreeg hij ruzie. Hij wilde in zijn eigen omgeving boeken schrijven en daarmee beroemd worden. De keerzijde daarvan is dat hij niet de naamsbekendheid kreeg die hoogleraren in Nederland en Europa wel hadden. 'Hij legde zijn eigen kweektuin aan. De blauwe regen, de camelia, de rododendron, het zijn allemaal planten die Siebold in Nederland heeft geïntroduceerd. Dat is nauwelijks bekend en vind ik dat jammer. Het is een enorme toestand geweest om die planten naar Nederland te krijgen. Driekwart ging dood. En die paar zaadjes en plantjes die overbleven, moesten worden opgekweekt.' 'Hij heeft enorme verzamelingen aangelegd die de basis vormen voor het Wereldmuseum en Naturalis in Leiden. Hij heeft drie boeken geschreven: *Nippon*, *Fauna Japonica* en *Flora Japonica*. Allemaal heel waardevol materiaal, maar het waren dure boeken om te produceren, dus gingen ze voornamelijk naar de elite. Daardoor is de bekendheid van Siebold in Europa veel minder groot. Tegenwoordig is Siebold nog steeds bekend in Japan, net als zijn dochter Oine, die in de leer ging bij Siebolds leerlingen in Japan, en daar vervolgens de eerste vrouwelijke arts van het land werd. 'In Japan is hij gewoon een held. Op de middelbare school wordt hij al in de geschiedenisboekjes gezet. Want hij is daar van doorslaggevend belang geweest voor het binnenbrengen van de westerse medische kennis.'

Arlette Kouwenhoven. *Brandende IJver. Siebold, de biografie.* LM Publishers, €27,50

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

FWN BOLWERK BORREL vanaf 22 september 16:00 in het **FWN Gorlaeus gebouw** in het atrium tegenover **EM.1.09**. Een serie lezingen en activiteiten om de democratie en de rechtsstaat te versterken. Om **FWN studenten en staf politiek bewuster te maken** en misschien zelfs **politiek actief**. Dat kan zijn dat je weet hoe je kan praten met iemand die het niet met jou eens is, of dat je weet wat je kan **DOEN** om democratie en rechtsstaat te versterken. Na de lezing of activiteit is er een borrel in de Fusie, een zogenaamde Bolwerk Borrel, waar het eerste drankje gratis zal zijn. www.form-desk.com/universiteitleiden/bolwerkborrel

Aanstormende dichters zonder rijm dwang opgelet! Sla uw poezieslag elke 1e maandagavond van de maand in **café Festina Lente**, Amsterdam en win 75 euro. inl@aanm.nl poezieslagamsterdam@gmail.com website: poezieslagamsterdam.nl

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijfendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129. 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekbladmare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 5.000

Hoofredactie:

Frank Provoost:
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:

Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Marcïëlle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Eise van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Tirza de Graaf (stagiair)

Medewerkers:

Emiel Beinema | Lente van den Berg | Lisa Boshuizen
| Remco Breuker | Josette Daemen | Lorenzo Gerritsen | Mathijs de Jong | Emma van Kalmthout | Henrik Laban | Marieke Noltén | Zahra Menguellati

Art direction en vormgeving:

Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties:

Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129,
2031 EG Haarlem, Telefoon 023 - 571 47 45,
E-mail sales@bureauvanvliet.com
bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad:

Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmman | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Hermelijn Smits

CULTUUR

‘Juist door die rust op te zoeken kan ik eens in de zoveel tijd knallen’

De ene dag staat Rob Kemps ‘mensen-massa’s van links naar rechts te jagen’, de andere dag ‘vindt hij rust’ op de beroemdste begraafplaats van Frankrijk. ‘Het is natuurlijk niet zo dat ik elke dag wakker word met confetti in mijn oor.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO FLORIS VAN BERGEN

‘De dood kwam al heel vroeg in mijn leven’, vertelt zanger van Snollebollekes en televisiemaker Rob Kemps (40). ‘Mijn opa overleed toen ik een jaar of tien was. Toen liep ik al met mijn vader over de Sint Odulphus-begraafplaats in Best. Hij nam me toen ook mee naar de graven van mijn overgrootouders. Godverdikkie, dacht ik toen: hier liggen gewoon de opa en oma van mijn vader. Daar werd het eerste zaadje geplant voor mijn fascinatie. Ik wilde op zoek gaan naar verhalen.’ Die heeft hij inmiddels te over. Zo veel, dat hij er mee de theaters in is gegaan. Donderdag 25 september komt hij naar de Leidse Schouwburg voor de reprise van zijn show *Hemel op aarde*. ‘Mensen denken dat ik heel erg met de dood bezig ben, maar dat is niet zo’, vertelt Kemps. ‘Sterker: ik vind het verschrikkelijk. De voorstelling gaat juist over het leven. Het is mooi als je op een begraafplaats de verbanden kunt zien tussen de mensen die daar liggen. Op Père-Lachaise in Parijs (een van de beroemdste begraafplaatsen ter wereld, *red.*) ligt bijvoorbeeld Sarah Bernardt, de beroemdste toneelster van de negentiende eeuw. Even verderop ligt een tekenaar die haar veel voor de krant heeft getekend. Tijden waarin mensen elkaar daadwerkelijk hebben ontmoet beginnen dan te herleven. Dat is de magie.’ Op zijn zeventiende ging hij voor het eerst naar Père-Lachaise om het graf van de Franse zanger Jacques Brel te bezoeken. ‘Ik vond zijn muziek prachtig, maar verstond er geen reet van.’ Desondanks wakkerde het zijn liefde aan voor geschiedenis, kunst, het Franse lied en politiek. ‘Dat kwam daar allemaal samen.’ Op zijn vierentwintigste woonde Kemps in Parijs, op een kamertje bij hospita Marion die vlak bij Père-Lachaise woonde. ‘Ik ging daar elke dag naartoe. Toeristen kwamen naar me toe met vragen, bijvoorbeeld of ik wist waar Jim Morrison (zanger van The Doors, *red.*) begraven lag. Ik zag er niet eens uit als een typische Parijzenaar, maar ook niet als een toerist met bammetjes in de tas, een korte broek en touwtjes aan de bril. Ik kon al die bezoekers vertellen waar iedereen lag.’ Kemps zocht alle mogelijke informatie op over de beroemde en onbekende mensen die er begraven lagen. ‘Begin 2000 moest ik nog inbellen en werd je heel vaak van het internet geflikkerd’, herinnert hij zich de moeizame zoektocht naar kennis. ‘Nu loop je met je iPhone in de hand langs de graven. Ik lees ook legio boeken en biografieën, en oude krantenartikelen uit het Parijse archief. Iedereen die daar ligt, heeft een verhaal.’ Niet alleen is Kemps gefascineerd door ‘de schatkist aan verhalen’ die kerkhoven herber-

gen, hij vindt er ook rust. ‘Vorige week zaterdag trad ik op in Best, op het Total Loss-festival. Dan jaag ik hele mensenmassa’s van links naar rechts, de dinsdag erop stond ik in Parijs te vertellen over een graf. Wie kan dat nou zeggen? Het zijn twee totaal verschillende dingen, maar ik kan in beide helemaal opgaan. Het een sluit het ander niet uit. Sterker: ze hangen juist samen. Die rust is extra lekker omdat ik in het weekend zo druk sta te doen. En door die rust te zoeken kan ik weer eens in de zoveel tijd knallen.’ Afgelopen weekend was hij nog op begraafplaats Zorgvlied in Amsterdam. ‘Ik ging naar het graf van Frans Hals (Nederlandse cabaretier en zanger, *red.*). Hij is op dezelfde dag geboren als ik. En toen dacht ik: hoe zou het met Gerard Cox (met wie Hals samen programma’s maakte, *red.*) gaan? Die avond hoorde ik dat hij was overleden.’ Samen met Matthijs van Nieuwkerk presenteerde Kemps het vierdelige televisieprogramma *Chansons!* over hun voorliefde voor het Franse lied. ‘Er zit iets in de teksten waarvan je vaak pas later achter de betekenis komt. Aznavour kan bijvoorbeeld heel scherp en urgent zijn, maar juist ook heel eenvoudig en pretentieloos. Brel en Barbara hebben zware teksten, dat kennen wij in Nederland niet echt. Bij ons moet het altijd gezellig zijn en niet te *in your face*. Vroeger hadden we nog meer zangers als Ramses Shaffy en Boudewijn de Groot, helaas een uitstervend ras. Fransen kunnen revolutionair zijn, die staan ook met gele hesjes op de barricaden. Dat zit ook in hun muziek.’ Toch zou hij niet zelf in dat gat willen springen, althans: nóg niet. ‘Dan zullen mensen zeggen: gaat hij dat nou óók nog doen? Bovendien heb ik nu twee kleine opgroeiende kinderen, ben ik bezig met mijn theatertour en treed ik op met Snollebollekes. Mijn tijd is goed gevuld. Ik vind ook dat je er wat ouder voor moet zijn, dat je echt wat hebt meegemaakt. Youp van’t Hek zou het moeten doen. In kleine zaaltjes op een kruik, met één pianist.’ In 2021 won Kemps het populaire quizprogramma *De Slimste Mens*. Denkt hij dat veel kijkers hem hebben onderschat? ‘Een groot deel van Nederland dacht: wie is die halve gare met zijn carnavalsliedjes en zijn rode jasje? Maar ik had toen ook al meermaals Gelredome uitgekocht. Dan is het natuurlijk niet zo dat je iedere dag met confetti in je oor wakker wordt. De helft van Nederland zal in de gordijnen hebben gehangen toen ik twee goede antwoorden gaf. Maar mijn goede vrienden zeiden: “Jij komt ver, dit is precies iets voor jou.”’

Rob Kemps, *Hemel op aarde*. Leidsche Schouwburg. Donderdag 25 september, 20.15 uur. €26,50

‘Wie hier steelt of uitscheldt, krijgt een winkelverbod’

DOOR LISA BOSHUIZEN
FOTO MARC DE HAAN

Wat vind jij het leukste aan je werk?

‘Het contact met klanten. Heel vaak op zondagavond komt er een vaste klant en daar kan ik heel goed mee kletsen. Soms krijg ik zelfs cadeautjes van klanten, zoals het filosofieboek *De Wereld van Sophie*, een flesje cola met mijn naam erop of stof om mee te naaien. ‘Ik word ook best wel vaak geprankald door kindjes die dan vragen naar condooms ofzo. Ik kan er wel om lachen, tenzij het druk is. Meestal speel ik dan een beetje mee. Ze hangen dan vaak vanzelf op.’

Doe je dit werk al lang?

‘Ik werk nu al acht jaar bij de Appie. Dat

is echt erg, I know. De meeste mensen zien het als een kort bijbaantje dat je niet langer dan twee jaar doet.

‘Ik werkte eerst in Oegstgeest, maar ik ben blij dat ik ben overgeplaatst. Daar had je een heel ander publiek, wat veranderde.

‘In de Breestraat zijn ze heel chill en gezellig. Maar het is ook echt een stadswinkel, dus soms kom je wel mensen tegen die onder invloed zijn.

‘De overgang naar een nieuwe winkel was een zware transitie. Ik wist toen nog niet dat ik autistisch was. Maar toen de winkel werd geopend, mocht ik het lintje doorknippen. Dat maakte het allemaal helemaal waard.’

Maakt autisme je werk moeilijker?

‘Als shiftleider stuur ik alle afdelingen aan. Ik heb nooit rustige dagen. Als het wat drukker is, word ik snel overprikkeld, maar de show *must go on*. Dan pak ik op een later moment mijn rust. Maar ik zoek de drukte ook juist graag op, dus ik doe het mijzelf soms ook een beetje aan. Inmiddels ben ik een stuk beter geworden in het loslaten van mijn werk.’

Heb je er ooit over gedacht om te stoppen?

‘Ik heb weleens met ontslagnemingen door de winkel gelopen. Dat was in het begin van mijn shiftleider-traject. Ik kreeg mijn taken niet af en was al een paar uur aan het overwerken. Ik loop mezelf soms in de weg met een te groot verantwoordelijkheidsgevoel en ik wilde mijn opvolger gewoon niet met de shit laten zitten.

‘Ik heb een dure manier van leven en ik wil naast het studeren ook leuke dingen kunnen doen. Mijn collega’s en het geld zijn dingen die mij dan tegenhouden. Ik heb echt een leuk team.’

Wordt er veel gestolen?

‘Persoonlijk heb ik niet zoveel dieven gepakt. Maar ze vertonen vaak opvallend gedrag: ze kijken op een bepaalde manier rond of blijven heel lang in de winkel staan. Wie wordt betrapt, krijgt direct een winkelverbod. De Albert Heijn is daar streng in.

‘Je krijgt ook een verbod als je een medewerker uitscheldt. Tijdens corona ben ik vaker uitgemaakt voor “kanker-slet” of *whatever*. Je moet daar een soort schild tegen opbouwen. Ik ben een keer in tranen uitgebarsten bij mijn manager. Ik zat op mijn knieën een vak bij te vullen. Een oudere man zei toen tegen mij: “Wow, ik heb nog nooit gehad dat een vrouw zo snel voor me op de knieën ging.” Ik voelde mij toen heel vies. Door mijn manager werd ik wel echt geback. Dat was wel fijn om te weten.’

COLUMN | ZAHRA MENGUELLATI

Hoe lastig ook: uit huis gaan is de moeite waard

Het is een treurige tijd voor (nieuwe) studenten: het is nu zo goed als onmogelijk om een kamer te vinden. Meer dan de helft van studenten heeft het dan ook opgegeven, zo berichten de kranten. Toen ik deze zomer een advertentie voor onderverhuur van mijn kamer plaatste, leek het zelfs een veel hoger percentage dan dat. Van de 200+ berichten waren de Nederlandse reacties op één hand te tellen. Het gaf me een triest gevoel, dat zovelen nu niet volop het studentenleven in kunnen duiken. Ook ik ga dat weer meemaken: bij mijn ouders wonen. Starend naar de halflege kast in mijn studentenkamer denk ik terug.

In het begin van mijn studie had ik het kamer zoeken namelijk ook al afgeschreven. Elke tante, elke buurvrouw had een verhaal over een zoon of een kennis die 25 keer moest hospiteren en nu in een antikraak-soepblik woont. Hoge kosten, lastige huisbazen en elke paar maanden weer verkassen. Een studentenleven sprak niet meteen tot de verbeelding. Na een halfjaar NS-storingen bij Schiphol en gemiste borrels, begon ik toch maar aan de zoektocht. Met ongelooflijk veel geluk vond ik best snel een kamer. Mijn verbeelding veranderde. Naar feestjes gaan, in het weekend picknicken in het park met vrienden, potluck-dinners, gastcolleges en filmavonden van studieverenigingen. Dat maak je allemaal veel moeilijker mee als je daarna anderhalf uur terug moet reizen.

Nu ik zelf voor een minor weer thuis ben gaan wonen, zie ik hoe anders het leven van een thuiswonende student is. De universiteit waar ik studeer is dan ook een bastion voor heen-en-weer-reizigers. Het lijkt erop dat de meeste studenten het liefst zo min mogelijk onder de andere studenten zijn.

‘Waarom gooien ze ons dan niet gewoon meteen in groepen op Teams’, hoorde ik een meisje zeggen. ‘Dan had ik ook niet voor het eerste college hoeven komen opdagen.’ Ik wilde antwoorden: ‘Waarom kies je een studie om vervolgens geen zin te hebben mensen met diezelfde interesse te ontmoeten?’ Toch begrijp ik zulk afstandelijk sentiment ergens ook wel. Je sociale leven in één plaats houden is een stuk overzichtelijker. Je hoeft dan niet weer een heel nieuwe vriendenkring op te bouwen. Zoals ik zelf nu weer ervaar, vergt dat moeite, met medestudenten die na een borrel weer allemaal naar een andere kant van het land moeten. Vrienden in je ouderlijke woonplaats, die zijn er al. Al helemaal in Amsterdam, waar de kamerprijzen de pan uit rijzen, heb ik nu begrip voor de stroom studenten direct van de collegezalen naar het treinstation.

Maar ook al daalt het aanbod, het kan nooit kwaad om de moed niet op te geven. Er zijn altijd gelukkigen die wél wat vinden. Ga hospiteren, en probeer in de tussentijd ook om naar leuke activiteiten te gaan. Ik heb de mazzel dat ik over een halfjaar terug mag naar mijn kamertje in Den Haag. Daar ga ik mijn kast weer vullen met nieuwe herinneringen.

Zahra Menguellati is student International Studies

‘Elke buurvrouw heeft wel een zoon die na 25 keer hospiteren in een antikraak-soepblik woont’